

Suomen romanit

Finitiko romaseele

Sisällys

Nykytilanne	3
Romanit ja lainsäädäntö	5
Historiaa	6
Kieli ja kulttuuri	7
Asuminen	8
Sosiaali- ja terveyspalvelut	10
Lasten päivähoito ja koulunkäynti	11
Työvoimakoulutus	13
Osallistuminen ja järjestötoiminta	14
Kansainvälinen yhteistyö ja ihmisoikeuspolitiikka	15
Romaniasian neuvottelukunta	17
Alueelliset neuvottelukunnat	18
Tulevaisuuden painopisteet	18
Romaniväestön koulutusyksikkö	19
Romanikielen lautakunta	20
Romanien aseman kehitys Suomessa	21
Finitiko romaseele	23

ISSN 1236-2123

ISBN 952-00-1460-8

4. uudistettu painos

Painosmäärä: 4 000 kpl

Taitto: AT-Julkaisutoimisto Oy

Paino: Kirjapaino Keili Oy, Vantaa 2004

Nykytilanne

Romanit ovat suomalainen kielellinen ja kulttuurinen vähemmistö, joka on asunut Suomessa yli 500 vuotta. Suomen romaneita arvioidaan olevan 10 000. Lisäksi Ruotsin puolella asuu noin 3 000 suomalaista romania. Romaneita elää koko maassa, suurin osa kuitenkin Etelä- ja Länsi-Suomen kaupungeissa. Valtaosa romaneista, kuten muistakin suomalaisista, kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Myös helluntailiikkeen ja muiden vapaiden kristillisten suuntien piirissä on uskonnollisesti aktiivisia romaneja.

Romanit ovat Suomen kansalaisia ja heillä on täydet kansalaisoikeudet ja -velvollisuudet. Romaneilla on vahva oma kulttuurinen identiteetti, mutta he tuntevat hyvin voimakkaasti olevansa suomalaisia. Suomalaisina romaneina he ovat aktiivisesti mukana rakentamassa suomalaista yhteiskuntaa. Romanien osallistuminen Suomen sotiin vuosina 1939-1945 on vaikuttanut voimakkaasti romanien kansalliseen identifioitumiseen.

Suomalainen vähemmistöpolitiikka alkoi muuttua 1970-luvun lopussa, jolloin tuli voimaan ensimmäinen syrjinnän kieltävä laki. Vuosisadan alun assimilaatiopolitiikan aika oli ohi. Romanien ja saamelaisten taloudellista, sivistyksellistä ja sosiaalista asemaa aloitettiin parantamaan yhteiskunnan erityistoimilla. Suomalaisen yhteiskunnan voimakas rakennemuutos toisen maailmansodan jälkeen on vaikeutti romanien mahdollisuuksia tulla toimeen perinteisillä ammateilla. Tämä on ollut yksi syy romanien vaikeaan työllisyystilanteeseen ja syrjäytymiseen. Toisaalta

yleinen hyvinvointipolitiikka on parantanut ja vakauttanut romanien elinolosuhteita.

Romanit ovat vuosisatoja säilyttäneet oman kielensä ja kulttuurinsa, mutta jokainen aika on asettanut sille omat haasteensa. Romanit ovat keskimäärin heikommassa taloudellisessa ja sosiaalisessa asemassa kuin muut suomalaiset. Aiemmin romanit suhtautuivat koulutukseen varauksella, koska koulu oli eräs keino sulauttaa heitä pääväestöön. Myös vakinaisen asunnon puute vaikeutti menneinä vuosikymmeninä romanien koulunkäyntiä. 1990-luvulla romanit ovat alkaneet suhtautua myönteisesti koulutukseen: koulutuksesta on tullut kunnia-

Romaniperheissä nautitaan perinteistä suomalaista kotiruokaa.

Kuva: Pekka Elomaa

asia. Tähän on vaikuttanut romanikielen ja kulttuurin aseman vahvistuminen suomalaisessa yhteiskunnassa. Valtio ryhtyi tukemaan romanikulttuurin ja -kielen opetusta 1980-luvulla.

Tasa-arvoisesta oikeudellisesta asemastaan huolimatta romanit eivät ole vielä saavuttaneet Suomessa todellista tasa-arvoa. Käytännössä romanit kokevat syrjintää jokapäiväisessä elämässä. Syrjintätapauksia käsitellään yleisissä oikeusistuimissa, mutta vain murto-osa työ- ja elinkeinoelämässä esiintyvissä syrjintätapauksista viedään tuomioistuinten käsiteltäviksi.

Romanien asema Suomessa on parantunut viime vuosikymmeninä viranomaisten ja romanien yhteisten ponnistusten ansiosta. Pääväestö on oppinut ymmärtämään romanien tapoja ja kunnioittamaan heidän kulttuuriaan. Myönteisempään suhtautumiseen on vaikuttanut romanijärjestöjen aktiivinen toiminta ja pääväestölle järjestetyt erilaiset seminaarit ja tiedotustilaisuudet. Romanien oma lehdistö ja radion romanikieliset uutiset elvyttävät ja kehittävät romanikieltä. Romanit tunnetaan pääväestön keskuudessa panostuksesta kulttuurielämään. Lisäksi romanien osallistuminen yhteiskunnalliseen toimintaan on lisännyt pääväestön ja romanien keskinäistä vuorovaikutusta.

Romanien aseman parantamiseksi ja kaikkinaisen syrjinnän poistamiseksi on nähty tärkeäksi kehittää eri hallinnonaloja ylittävää yhteistyötä. Romaniväestön oman osallistumisen tukeminen ja vaikuttamisvaihtoehtojen löytäminen on tärkeää. Koulutuksesta huolehtiminen on vähemmistöpolitiikan ydin ja tehokkain keino ehkäistä romaniväestön syrjäytymistä.

*Suvun yhteisöllisyys on
romanikulttuurin perusta*

Kuva: Pekka Elomaa

Romanit ja lainsäädäntö

Suomen romanipolitiikan toimintaperiaatteena on romaniväestön omien odotusten ja toivomusten huomioon ottaminen romaneita koskevissa asioissa ja toimenpiteissä.

Yleinen asennemuutos näkyy vuoden 1995 perusoikeusuudistuksessa, jossa romaniväestön asema turvattiin ensi kertaa lainsäädännöllä. Vuonna 2000 uudistuneen perustuslain mukaan ketään ”ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella”. Perustuslain toinen tärkeä uudistus oli saamelaiden ja romanien oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Tätä tukevat myös päivähoitoasetus, joka mahdollistaa romanikielen ja kulttuurin tukemisen, ja koululaki, joka vahvistaa romanikielen asemaa äidinkielenä. Laissa puhutaan oikeudesta ylläpitää ja kehittää omaa kieltä ja se velvoittaa julkista valtaa tukemaan romanikielen ja kulttuurin kehittämistä. Tämä on merkittävä tuki romaniväestön aseman parantamiseksi.

Myös Euroopan unioni (EU) edellyttää jäsenmailta toimenpiteitä etnisen syrjinnän ja rasmin ehkäisemiseksi. Vuoden 1998 alusta voimaan tulleet ja kansallisella lainsäädännöllä vahvistetut kaksi Euroopan neuvoston sopimusta ovat virstanpylväitä Suomen romanien aseman vahvistamisessa. Ratifioidessaan Euroopan alueellisia vähemmistökieliä koskevan sopimuksen Suomi nimesi romanikielen ei-alueelliseksi vähemmistökieleksi. Lisäksi Suomi nimesi romaniväestön ja saamelaiset perinteisiksi kansallisiksi vähemmistöiksi ratifioidessaan Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan yleissopimuksen. Vuonna 2004 astui voimaan yhdenvertaisuuslaki, joka vahvistaa Suomen syrjinnän vastaista lainsäädäntöä. Sen tarkoituksena on edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa syrjintätilanteissa. Laki perustuu EU:n ns. rasismidirektiiviin sekä työsyrintädirektiiviin. Laissa kielletään sekä välitön että välillinen syrjintä ja lakia sovelletaan kaikkiin henkilöihin sekä julkisessa että yksityisessä toiminnassa lain soveltamisalalla. Yhdenvertaisuuslaki perusti myös uuden oikeusturvaelimen, syrjintälautakunnan vähemmistövaltuutetun toimistoon. Merkittävä Eurooppaa koskeva uudistus on vuonna 2000 hyväksytty Euroopan ihmisoikeussopimuksen 12. lisäpöytäkirja, joka laajentaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13. artiklan syrjintäkiellon koskemaan syrjintää kaikissa muodoissaan.

Työministeriön yhteyteen perustettiin vähemmistövaltuutetun virka 2002. Vähemmistövaltuutetun tehtävänä on hyvien etnisten suhteiden edistäminen sekä ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöjen aseman ja oikeuksien seuraaminen. Vähemmistövaltuutetun

tehtävänä on lisäksi valvoa etnisestä alkuperästä riippumattoman tasa-arvoisen kohtelun toteutumista yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.

Kaikki nämä lainsäädännölliset uudistukset, kansainväliset sopimukset ja hallituksen toimintaohjelma kehittävät romanien asemaa ja edistävät hyviä etnisiä suhteita. Tämä edellyttää, että myös lainsäädännön toimeenpanosta pidetään huolta. Romaneille lakien tarjoama suoja on tosiasiallisesti riittämätön. Käytännössä romanit kokevat syrjintää jokapäiväisissä elämäntilanteissa. Romaninaisten voidaan katsoa kokevan ns. kaksoissyrjintää sekä sukupuolensa että etnisen taustansa ja siihen liittyvän pukeutumisen-
sa vuoksi.

Historiaa

Romanit saapuivat Ruotsin ja Baltian maiden sekä Venäjän kautta Suomeen 1500-luvulla. Tuohon aikaan Suomi kuului Ruotsin kuningaskuntaan. Myös Ruotsi-Suomen hallitusvalta suhtautui romaneihin kielteisesti. Romaneilta kiellettiin muun muassa kaikki kirkolliset toimitukset ja sairaanhoito. Vuonna 1637 tuli voimaan hirttolaki, joka antoi luvan tappaa Ruotsi-Suomessa tavatut romanit. Venäjän vallan aikana 1800-luvulla tavoitteena oli romanien sopeuttaminen. Romaneiden ja pääväestön kanssakäynti ruohonjuuritasolla liittyi kaupankäyntiin.

Yleinen mielipide pyrki 1900-luvun alussa sulauttamaan romanit valtaväestöön. Tämä tapahtui mm. ottamalla romanilapsia yhteiskunnan huostaan ja sijoittamalla heidät lastenkoteihin. 1900-luvun puoleen väliin saakka tavoitteena oli romanien sulauttaminen pääväestöön.

Suomen itsenäistyessä 1917 kaikki kansanryhmät saivat Suomen kansalaisuuden. Samassa yhteydessä taattiin ruotsinkielisen vähemmistön kulttuuriset ja kielelliset oikeudet. Romanien osallistumisella Suomen käymiin sotiin 1939 - 1945 on ollut vahva merkitys romanien suomalaiselle

Vielä 1960-luvulla romanit elivät kiertävää elämää. Hevonen ja kärryt olivat romanien tärkein omaisuus

Kuva: romaniasiain neuvottelukunnan arkisto

identiteetille. Suomalaiset romanit katsovat olevansa ensisijaisesti kansallinen vähemmistö. He perustelevat tätä sillä, että ovat asuneet Suomessa jo 1500-luvulta lähtien ja ovat juurtuneet Suomeen.

1970-1990-luvut olivat sosiaali-, koulutus- ja kulttuuripoliittisten toimenpiteiden aikaa, jolloin alkoi mm. romaniväestön yhteiskunnallinen herääminen, romanikielen kehittäminen ja asunto-olosuhteiden parantuminen.

Kieli ja kulttuuri

Romanikielen taito Suomessa on huomattavasti heikentynyt viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana. Tämä käy ilmi verratessa Raimo Vehmaan vuonna 1954 sekä Helsingin huoltoviraston 1979 teettämiä selvityksiä toisiinsa. Romanikielen aseman heikkenemiseen on monia syitä. Yhtenä syynä on sukupolven vaihdos. Nuoremalla sukupolvella ei ole samanlaisia mahdollisuuksia oppia vanhemmiltaan omaa kieltään, kuten vielä romaniyhteisön ollessa yhtenäisempi. Hajaannukseen on vaikuttanut urbanisoituminen, jonka seurauksena suurperheistä on siirrytty pieniin ydinperheisiin, jolloin eri sukupolvien läheinen vuorovaikutus väheni. Kieli ei palvele enää niin suuressa määrin yhteisön sisäisesti käyttämä kielenä kuin aiemmin romanien kiertäessä.

Kieltä on opetettu romanilapsille peruskoulussa 1989 lähtien. Viime vuosikymmeninä on kehitetty romanikielen opettajien koulutusta, tuotettu romanikielistä oppikirjamateriaalia sekä on pyritty saattamaan kieli romanien itsensä pariin esimerkiksi kesäkoulujen avulla. Myös romanikieliset jumalanpalvelukset ovat lisänneet romaniväestön kiinnostusta omaa kieltänsä kohtaan. Samoin romanikieliset artikkelit romaniväestön lehdissä ja radion romanikieliset uutiset kerran viikossa ovat vaikuttaneet positiivisesti kieleen ja sanaston modernisoimiseen.

Lainsäädännöllisesti romanikieli ja -kulttuuri on turvattu, mutta käytännössä kieltä uhkaa katoaminen. Opetushallituksen romaniväestön koulutusyksikön vuonna 2002 suorittaman selvityksen mukaan peruskoulua käyvistä romanilapsista vain kahdeksan prosenttia saa romanikielen opetusta. Kielitaidon lisäämiseksi opetus kouluissa tulisi taata

kaikille sitä haluaville romanilapsille. Lainsäädäntö velvoittaa kunnat ovat järjestämään opetusta.

Romanikulttuuri on ihmissuhde- ja tapakulttuuria. Se rakentuu ensisijaisesti oman yhteisön, suvun ja perheen ympärille. Kulttuuri on tunteisiin pohjautuva järjestelmä ihmisten välisistä suhteista ja arvomaailmasta. Romanien asennoitumista elämään värittää voimakas tunne-elämä, jonka avulla siivilöidään ympärillä olevaa maailmaa. Romaniperheen ja -suvun keskuudessa vallitsee käsitys vanhempien kunnioittamisesta. Tämä onkin peruspilari romanikulttuurin säilymiselle. Vanhempien ihmisten kunnioittaminen ilmenee muun muassa säädyllysenä pukeutumisena. Etenkin romaninaisen perinteinen puku on selkeä ilmaisu identifiointumisesta sekä sitoutumisesta heimoon ja sen kulttuuriin. Aikuistuminen merkitsee tapakulttuurin noudattamista puhtaus- ja muine sääntöineen.

Romanien keskuudessa vallitse selkeä roolijako, joka määrää miesten ja naisten tehtävät. Miehen tulee elättää perheensä ja naisen tulee huolehtia kodista ja lapsista. Romanit pyrkivät kasvattamaan lapsistaan itsenäisiä ja vastuuntuntoisia omaa yhteisöään ja perhettään kohtaan. Hänen tulee tuntea ja hyväksyä omat juurensa ja sitoutua omaan kulttuuriinsa. Myös lapsilta vaaditaan ”sielunsivistyksen” omaavia ja kaikkien kanssa toimeentulevia tapoja. Eräs vanhempi romani on kiteyttänyt asian sanomalla, että ”oikean romanin tulee osata elää kolmella tavalla: herrana, talonpoikana ja romanina”.

Kyky sopeutua erilaisiin tilanteisiin on romanien vahvuus. Kasvatusihanteet eroavat jonkin verran suomalaisista. Romanikasvatuksen tavoitteena on ulospäin suuntautunut, sosiaalisesti taitava lapsi. Hyvinä asioina pidetään tunteiden lämpöä, perheen yhteenkuuluvuutta ja yhteydenpitoa muihin romaneihin.

Asuminen

Aikaisemmin romanit elivät ns. laajennetussa ydinperheessä kiertelevää elämää viettäen. Isän, äidin ja lasten lisäksi perheeseen kuului isovanhempia ja muita lähiomaisia. Yhteiskuntarakenteen muuttuminen toisen maailmansodan jälkeen muuttanut romaneiden asuolosuhteita.

Kaikkien romanien yhteinen lippu ja kansallislaulu "Gelem, Gelem!" hyväksyttiin vuonna 1971 Lontoossa.

Vielä 1960-luvulla romaniväestön asumisolosuhteet olivat hyvin heikot. 1970-luvun alussa valtiolla oli erityismääräraha asuntojen hankkimiseksi romaneille. Kuntien piti ottaa vastuuta romaniperheiden asumisen ratkaisemisessa ja siten parantaa lasten mahdollisuutta koulunkäyntiin. Vuosina 1975-1981 romanien asumista parannettiin erityisasuntolainalla, jonka avulla sekä kunnat että yksityiset romanit saivat valtion tukemaa lainaa.

Romaneiden tapakulttuuriin sisältyy asioita, jotka heijastuvat myös asumiseen. Monet asumiseen liittyvät ongelmat johtuvat siitä, ettei tiedetä romanikulttuurin tapoja. Ympäristöministeriö onkin tehnyt tiedon lisäämiseksi oppaan romanikulttuurin erityispiirteistä asumisessa. Julkaisun tarkoituksena on lisätä kuntien asuntoviranomaisten ja muiden asiasta kiinnostuneiden tietoisuutta romanikulttuurin perusasioista. Kunnat voivat tukea romaniväestön asunnon hankkimista asuntopoliittisin erityistoimenpitein. Alueelliset roma-

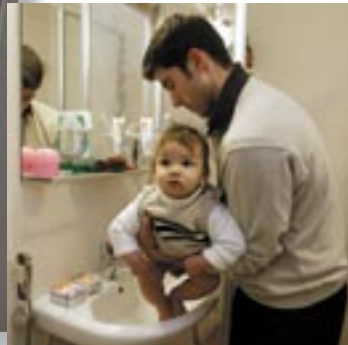
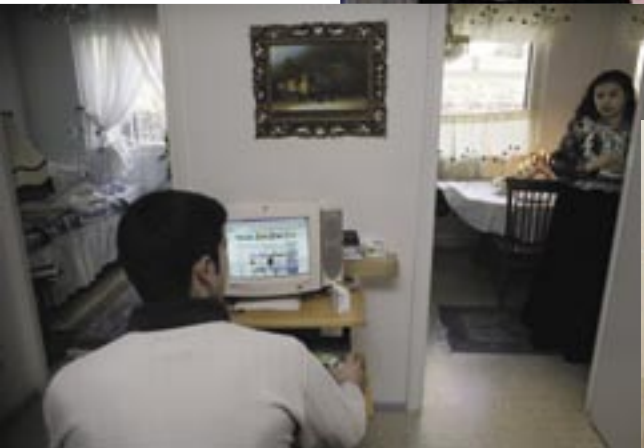
maniasiaan neuvottelukunnat ja useimmissa kunnissa toimivat romaniyhdyshenkilöt voivat antaa kuntien asuntoviranomaisille tietoa romanikulttuurin asumiseen liittyvistä erityispiirteistä

Asumisen taso on keskimäärin sama kuin vastaavissa asumismuodoissa elävien pääväestöön kuuluvien. Romanien on alkuperänsä, enakkoluulojen ja heikomman taloudellisen asemansa vuoksi vaikea saada asuntoa yksityisiltä markkinoilta. Erittäin nuorten aikuisten on vaikea saada asuntoa kaupungeissa.

Asuntotilanne on kiristynyt koko maassa. Lisäksi kunnan vuokra-asuntojen asunnonosoituksen siirtyminen yksityisille isännöintiyrityksille näkyy myös romanivähemmistön asuntokysymysten vaikeutumisenä.

Kuvat: Pekka Elomaa

Sosiaali- ja terveystalvelut

Romanikulttuuriin kuuluu voimakas perheen tuki ja turva, ihminen on ensisijaisesti osa perhettään, sukuaan ja yhteisöään. Tämä määrittää hänen suhtautumistaan sairauteen, terveyteen ja kuolemaan. Romani pitää itseään terveenä, jos hänen sairautensa tai vammansa ei ratkaisevasti haittaa elämää. Tavallisesti suku huolehtii sairaista ja vammaisista eikä heitä mielellään sijoiteta laitoksiin. Sairastumisella ja sosiaalisilla oloilla on suora yhteys toisiinsa. Romanien aikaisemmat vaikeat olot, varsinkin huonot asunto-olot, heijastuvat vieläkin vanhemman romaniväestön terveydentilaan.

Romanit tarvitsevat tietoa siitä, mitä sosiaali- ja terveystalveluja on saatavilla ja miten niitä haetaan. Sosiaali- ja terveystalveluissa tulee ottaa huomioon romanien oma kulttuuri ja kieli. Hoito- ja hoivatyö sekä avo- että laitoshoidossa tapahtuu edelleen valtaväestön ehdoilla. On tärkeää, että hoitohenkilökunnalla on osaamista romanikulttuurin vaikutuksista terveydenhuoltoon. Myös itse romaneja tulisi saada sosiaali- ja terveystalan koulutukseen nykyistä enemmän.

Terveydenhoidossa henkilökunnan myönteinen suhtautuminen ja yhteistyö sekä avoimuus romanien kanssa on tärkeää. Romanit toivovat, että heidän kulttuuritaustansa otetaan hoidossa huomioon. Romanien puhtaus- ja häveliäisyystavat sekä suvun ja perheen merkitys tulee ottaa huomioon romanien terveydenhoidossa. Tiedottaminen romanikulttuurin erityispiirteistä on tärkeää. Näin voidaan lisätä romaneiden luottamusta hoitohenkilöstöä kohtaan ja edistää luottamuksellisen hoitosuhteen syntymistä. Terveydenhuollon ammattilaisille on tehty opas romanien erityispiirteistä terveydenhuollossa.

Kuvat: Timo Korpela

Lasten päivähoito ja koulunkäynti

Opetushallituksen romaniväestön koulutusyksikkö toteutti vuosina 2000-2002 laajan valtakunnallisen projektin romanilasten perusopetuksesta. Selvityksen mukaan vain noin kaksi prosenttia romanilapsista osallistuu esikouluopetukseen. Kuntien ja romanijärjestöjen onkin tiedotettava tehokkaasti romanivanhempia erityisesti kuusivuotiaiden esiopetusoikeudesta. Esiopetuksen valmentava tehtävä on romanilasten kannalta tärkeää, sillä se vähentää kulttuurien välistä törmäystä sekä lisää romanilasten kielellisiä valmiuksia osallistua opetukseen.

Romanikodissa puhutaan usein suomen- ja romanikieltä sekaisin ja siten lapsen suomenkielen sanavarasto on ikätovereitaan suppeampi. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma on kiinnittänyt erityisesti huomiota romanilasten suomen- tai ruotsinkielen ja romanikielen kehittymiseen. Oman vähemmistökielen puutteellinen hallinta sekä pääväestön kielen heikko hallinta altistavat syrjäytymiselle. Romanien usein heikko sosioekonominen asema heijastuu luonnollisesti myös lapsiin. Lasten syrjäytymiskehityksen käynnistyminen on havaittava ja katkaistava riittävän ajoissa.

Romanilapsen identiteettiä voidaan tukea päivähoidossa mahdollistamalla oman kulttuurin ilmentäminen lapsille ominaisilla tavoilla. Varhaiskasvatukseen on tuotettu jonkin verran romanikielisiä ja romanikulttuurille ominaisia lauluja ja satuja. Kulttuurille ominaisista tavoista voidaan pitää paremmin kiinni hoitohenkilökunnan tiedottamisella ja koulutuksella.

Romanitaustaisten henkilöiden palkkaamisen osaksi päivähoidon henkilökuntaa on todettu lisäävän suvaitsevaisuutta ja romanilapsen viihtyvyyttä. Romanilasten varhaiskasvatuksen kehittämiseksi on käynnistetty valtakunnallisia ja paikallisia ohjelmia.

Romanilasten koulunkäynti on parantunut, mutta romanilapsilla on edelleen koulunkäyntivaikeuksia. Romanikoti ei välttämättä tunne koulukulttuuria ja opetuksen tavoitteita. Siksi lapsen tukeminen ja motivoiminen opiskeluun on kodille haaste. Lapsi voi kokea koulun ja kodin väliset kulttuurierot ristiriitaisena. Kodin ja koulun välinen positiivinen vuorovaikutus onkin tärkeää lapsen koulumenestykselle.

*Kouluavustaja ohjaa
3-luokkalaista.*

*Kuva: romaniasiaain
neuvottelukunnan arkisto*

Romanilasten koulunkäynnin edistämisessä on vahvistettava romanivanhempien luotamusta koululaitosta ja sen henkilökuntaa kohtaan. Tiedonvälitystä ja asennekasvatustyötä on lisättävä kouluissa ja kodeissa. Romanivanhempien osallistuminen koulun yhteisiin toimiin luo yhteenkuuluvaisuutta ja hälventää oppilaan mahdollisesti kokemia kodin ja koulun välisiä ristiriitoja. Kouluissa tulee jatkossa panostaa lapsen oman kulttuuritaustan tukemiseen.

Opettajakoulutukseen tulisi lisätä vähemmistötietoutta. Ennen kaikkea opetusmateriaaleihin tulee sisällyttää tietoa romanivähemmistöstä, heidän kulttuuristaan sekä historiastaan. Romanikielen opetuksen vakiinnuttaminen on parantanut romanilapsen asemaa kouluissa, joissa opetusta annetaan. Koulussa voidaan oppilaalle opettaa romanikieltä äidinkielenä kaksi tuntia viikossa tai vastaavasti antaa kokonaisopetusta mahdollisuuksien mukaan omalla äidinkielellä. Romanikieli on nykyään mahdollista kirjoittaa toisena äidinkielenä ylioppilaskirjoituksissa. Siihen ei kuitenkaan ole ollut vielä käytännössä mahdollisuutta. Kielen opetuksen kehittämiseksi ponnistellaan kuitenkin jatkuvasti.

Jatkokoulutukseen hakeutuu kasvavasti romaninuoria. Entistä useampi nuori menee ammatilliseen oppilaitokseen, lukioon ja edelleen korkeakouluun. Erityisesti on kuitenkin kannustettava nuoria, jotka eivät hakeudu jatko-opintoihin suoraan peruskoulusta. Peruskoulujen opinto-ohjauksella ja työvoimatoimistojen opintoneuvojilla on merkittävä rooli nuoren opiskelumahdollisuuksien selvittämisessä. Myös kotien olisi hyvä osallistua opinto-

ohjaukseen yhdessä nuorten kanssa.

Värillä ei ole väliä -kerho toimii Porissa. Romanilasten varhaiskasvatus ja kerhotoiminta tukevat lapsen kehitystä.

Kuva: Kwataidetalli ry, Pori

Työllisyyskoulutus

Romaneja työskentelee monipuolisesti kaikilla ammattialoilla, esimerkiksi kokkeina, lentoemäntinä, sairaanhoitajina, urheilijoina, toimittajina jne. Perinteiset ammatit, kuten taiteilijat, hevostenhoitajat ja käsityöläiset ovat edelleen suosittuja romanien keskuudessa. Työvoimaviranomaiset järjestävät yhteistyössä romanien kanssa ammatillista aikuiskoulutusta. Yhteistyö on auttanut sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin eli perinteisten ammattirakenteiden uudistamiseen nykypäivän tarpeita vastaavaksi. Tämän päivän suosituimmat koulutusalat ovat sosiaali- ja terveydenhuolto, romanikielen opettajien ja nuoriso-ohjaajien koulutus sekä tietotekniikka ja musiikki.

Yksi tärkeimmistä romanien koulutusta ja työllistymistä tukevista projekteista on ollut vuosina 2001-2002 toteutettu Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittama Finitiko Romako projekti. Projektit ovat osoittaneet, että romaniväestö on itse havahtunut yhteiskunnallisten muutosten mukanaan tuomiin haasteisiin. Ammatillisen aikuiskoulutuksen ansioita romanien koulutustaso on parantunut.

Suuri osa romaneista haluaa lisää ammatillista koulutusta. Projektit ovat osoittaneet, että osalla romaneista koulutus on aloitettava koulu- ja työelämän perusteista. Kuitenkin myös koulutettujen romanien työhönotossa on ollut suuria vaikeuksia. Harjoittelupaikkojen saaminen romaneille on osoittautunut vaikeaksi työnantajien ennakkoluulojen vuoksi. Finitiko Romako projektin loppuraportissa todetaan, että romanit kohtaavat edelleen valtaväestöä enemmän syrjintää työmarkkinoilla. Jatkuvana haasteena onkin ylittää ennakkoluulot ja antaa romaneille tasavertainen mahdollisuus tehdä töitä.

Kuva: arkisto

*Kuva:
Timo
Korpela*

Kuva: Maria Friman

Osallistuminen ja järjestötoiminta

Romanien järjestötoiminnan kehittyminen tekee heistä näkyviä oman kansansa edustajia, joiden mielipiteitä yhteiskunnassa kuunnellaan. Romaniasiain neuvottelukunnan ponnistelujen ansiosta romanit ovat mukana yhteiskunnan päätöksenteossa sekä valtakunnan tasolla että paikallistasolla. Viime vuosina on kunnallisvaaleissa muutamia romaneja tullut valituksi kotikuntiansa valtuustoihin ja lautakuntiin.

Romaneilla on viisi omaa valtakunnallista järjestöä. Vanhin järjestö on Romano Missio ry, joka perustettiin 1906. Romano Missio on lastensuojelun ja sosiaalialan palvelujärjestö, joka tarjoaa lastensuojelupalveluja ja toimii kristillisten arvojen pohjalta. Se ylläpitää lastenkotia ja kahta perhekotia. Järjestö tekee yhteistyötä evankelis-luterilaisten seurakuntien kanssa muun muassa järjestämällä kesäleirejä romaneille ja romaninkielisiä jumalanpalveluksia. Romano Missio julkaisee viisi kertaa vuodessa ilmestyvää lehteä, jossa on myös romanikielisiä kirjoituksia.

Suomen Vapaa Romanilähetys ry. perustettiin 1964. Yhdistys julkaisee neljä kertaa vuodessa Elämä ja valo-nimistä lehteä, joka sisältää myös romanikielisiä artikkeleita. Yhdistys järjestää hengellisiä tilaisuuksia, lasten ja nuorten leirejä sekä seminaareja.

Suomen Romaniyhdistys ry. perustettiin 1967. Yhdistys keskittyy yhteiskunnallisten asioiden ajamiseen esimerkiksi syrjintä- ja ihmisoikeuskysymyksiin poliittisten kanavien ja lehdistön kautta.

Romaniyhdyshenkilöasiain yhdistys RYHDYS aloitti toimintansa vuonna 1993. Se kehittää Opetushallituksessa toimivan koulutusyksikön kanssa yhdyshenkilöinä toimivien romanien verkostoa. Yhdyshenkilö toimii kuntien - paikallishallinnon viranomaisten ja romanivähemmistöön kuuluvien välillä yhteistyöhenkilönä, auttaa romaneja hoitamaan asunto-, työllisyys- ja koulutuskysymyksiään sekä järjestää tiedotustilaisuuksia romanikulttuurista.

Gypsies Future - Nuorten Romanien Tukiyhdistys perustettiin vuonna 1996. Yhdistyksen tarkoituksena on laitoksissa ja sijaisperheissä kasvaneiden ja niissä parhaillaan asuvien romanilasten ja -nuorten tukeminen.

Kuva: Kuvataidetalli ry, Pori

Vuonna 1996 perustettiin Romanit ja kirkko-työryhmä kehittämään seurakuntien ja romaniväestön yhteistoimintaa. Romaniväestölle pyritään tarjoamaan kirkollisia palveluja heidän omalla kielellään, esimerkiksi romanikielisiä jumalanpalveluksia. Osa Uudesta Testamentista on käännetty romanikielelle. Viimeksi romanikielelle on käännetty Luukkaan evankeliumi, jota on jaettu romanikoteihin.

Kansainvälinen yhteistyö ja ihmisoikeuspolitiikka

Suomen ja Ruotsin viranomaiset ja romanijärjestöt ovat olleet yhteistyössä vuodesta 1969 lähtien. Myös Pohjoismaiden ministerineuvosto on käsitellyt näitä yhteistyökysymyksiä. Tämä yhteistyö on tärkeää, koska noin 3 000 suomea puhuvaa romanian asuu Ruotsissa ja maiden välillä on jatkuvaa muuttoliikettä. Romanien omana pohjoismaisena yhteistyöelimenä Ruotsissa toimii Romernas Riksförbund.

Kansainvälinen Romani Union perustettiin vuonna 1971. Suomen romanit osallistuvat vuosittain myös sekä romanien että eri kirkkokuntien suuriin uskonnollisiin tapahtumiin eri puolilla Eurooppaa.

Yhdistyneet kansakunnat (YK), Euroopan unioni (EU) ja Euroopan neuvosto (EN) sekä muut kansainväliset järjestöt kiinnittävät nykyisin entistä enemmän huomiota kansallisten vähemmistöjen asemaan ja suojeluun. Suomen romanit ja viranomaiset ovat aktiivisesti mukana tässä työssä.

Suomen ulkoministeriö tukee taloudellisesti Euroopan neuvoston romani-asiantuntijatyöryhmän työskentelyä (MG-S-ROM). Suomen lisäksi myös Hollanti on tukenut MG-S-ROM -työryhmän työskentelyä taloudellisesti. Euroopan neuvoston asiantuntijatyöryhmän tehtävänä on romanien koulutus-, asumis-, työllisyys- ja sosiaalisten kysymysten seuranta sekä suositusten laatiminen jäsenmaille. Se selvittää myös syrjintä- ja ihmisoikeusloukkauksia.

Kuva: Kuvataidetalli ry, Pori

Suomi toimii Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestössä (ETYJ) erityisesti EU-maiden yhteisten näkemysten kehittämisessä, jolloin toiminnassa otetaan huomioon Euroopan romanivähemmistö. ETYJ:ssa on valmisteltu romanitoimintaohjelma (Roma Action Plan), jota tullaan käyttämään hyväksi ETYJ:n jäsenmaiden tilanteiden parantamiseksi ja yhteistyön kehittämiseksi.

EU:ssa Suomi on nostanut romaniväestön ihmisoikeuskysymyksiä esiin. Suomi on esimerkiksi myötävaikuttanut koko Euroopan romaniväestön asemaa parantavien ohjeiden laatimiseen. Niillä selvennetään Amsterdamin sopimuksen syrjintäartikkelia 13. Kansainvälisessä yhteistyössä Suomen tavoitteena on kehittää Euroopan neuvoston, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön, Euroopan unionin ja YK:n yhteistyötä romanivähemmistöä koskevista asioista. Suomen ansiota on romanien aseman nostaminen kansainväliseen keskusteluun.

Tasavallan presidentti Tarja Halosen aloitteesta ollaan selvittämässä yleiseurooppalaisen romanifoorumin, European Roma Forum (ERF), perustamista. Suomen ja Ranskan yhteisen esityksen ideana on, että romanit toimisivat foorumissa itse aktiivisesti asemansa ja elinolosuhteidensa parantamiseksi.

Ulkoasiainministeriön osuus ihmisoikeuspoliittisen linjan valmistelussa on ollut tärkeä myös romaneille. Suomen ihmisoikeuspolitiikan yhtenä painopistealueena on seurata ja tukea romanivähemmistön tasa-arvoisen aseman kehittymistä niin kotimaassa kuin muualla Euroopassa. Koska romanasian neuvottelukunnalla on Suomessa virallinen asema, sillä on mahdollisuus vaikuttaa ihmisoikeuspolitiikkaa koskeviin suomalaisiin kannanottoihin. Neuvottelukunta antaa lausuntoja Suomen maaraportteihin ja tuo niiden kautta asioita yleiseurooppalaiseen keskusteluun.

Kuva: Kuvataidetalli ry, Pori

Romaniasian neuvottelukunta

Valtioneuvosto asetti vuonna 1956 neuvottelukunnan sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen. Se toimii Suomessa romanien ja viranomaisten välisenä yhteistyöelimenä. Valtioneuvosto asettaa neuvottelukunnan kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Puolet neuvottelukunnan 18 jäsenestä edustaa romaniväestöä ja muut jäsenet valtion keskushallintoa.

Neuvottelukunnan tehtäviin kuuluu:

- seurata romaniväestön yhteiskunnallisten osallistumismahdollisuuksien ja elinolosuhteiden kehittymistä, sekä antaa viranomaisille lausuntoja näissä asioissa
- tehdä aloitteita romaniväestön taloudellisten, koulutuksellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten elinolosuhteiden parantamiseksi, sekä romaniväestön työllistymisen edistämiseksi
- toimia kaikkinaisen syrjinnän poistamiseksi
- edistää romanikieltä ja kulttuuria
- osallistua kansainväliseen yhteistyöhön romanien olosuhteiden parantamiseksi.

Neuvottelukunta on vaikuttanut Suomen lainsäädännön ja hallinnon kehittämiseen romaneja koskevissa asioissa. Neuvottelukunta teki aloitteen rotusyrjinnän kiellon ottamisesta rikoslakiin ja kiinnitti huomiota romaniväestön asunto-ongelmiin. Neuvottelukunnan aloitteesta perustettiin myös romaniväestön ammatillisesta koulutuksesta vastaava yksikkö 1992, josta myöhemmin tuli Romaniväestön koulutusyksikkö. Yksi merkittävimmistä saavutuksista on Suomen perustuslakiin vuonna 2000 lisätty vähemmistöjä koskeva maininta.

Suomen sodissa 1939-1945 kaatuneiden ja menehtyneiden romanien muistomerkki Helsingin Hietaniemen hautausmaalla.

Kuva: Timo Korpela

Alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat

Suomessa toimii neljä alueellista romaniasiain neuvottelukuntaa Etelä-Suomen-, Länsi-Suomen-, Itä-Suomen- ja Oulun lääninhallituksen yhteydessä. Alueelliset neuvottelukunnat toimivat romaniväestön ja viranomaisten välisenä poikkihallinnollisena yhteistyöelimenä. Alueelliset neuvottelukunnat työskentelevät sekä läänin että paikallishallinnon viranomaisien kanssa. Valtioneuvosto vakinaisti alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat asetuksella vuonna 2004 kuusi vuotta kestäneen kokeilun jälkeen. Alueelliset neuvottelukunnat esittävät asetuksen mukaan oman edustajansa valtakunnalliseen neuvottelukuntaan.

Alueelliset neuvottelukunnat ovat lisänneet romanien osallistumista päätöksentekoon ja läheisyysperiaatteen toteutumista paikallistasolla. Mahdollisuudet vaikuttaa ruohonjuuritasolla romanien aseman parantamisessa ovat alueellisten neuvottelukuntien myötä aikaisempaa paremmat. Alueellisten neuvottelukuntien tehtäviin kuuluu lisätä tietoa romanikulttuurista, edistää yhdenvertaisuutta ja torjua syrjintää. Lisäksi ne voivat käynnistää alueellisia ja paikallisia kehittämishankkeita romaniväestön aseman parantamiseksi. Neuvottelukuntien resurssien lisääminen erityisesti päätoimisten sihteerien viroilla on haaste romaniasiain hallinnon kehittämistyössä.

Kuva: Timo Korpela

Tulevaisuuden painopisteet

- romanivähemmistön osallistumisen lisääminen
- romanikielen ja kulttuurin huomioon ottaminen päivähoidossa ja koulutuksessa
- romaniväestön koulutustason parantaminen
- sosiaali- ja terveydenhuollon kysymyksistä ja kulttuurin erityispiirteistä tiedottaminen
- asuntoasioissa yhteistyön kehittäminen romanien, asuntoviranomaisten ja kuntien välillä lääninhallitukseen ja kuntiin suuntautuvalla tiedotustoiminnalla
- kansainvälisen yhteistyön kehittäminen romaniväestöä koskevilla kysymyksillä

Romaniväestön koulutusyksikkö

Opetushallituksessa on toiminut vuodesta 1994 lähtien Romaniväestön koulutusyksikkö. Yksikön toiminta rahoitetaan aikuiskoulutuksen erityisesti romaniopetukseen osoitetuista määrärahoista. Romaniväestön koulutusyksikkö on toiminnallisesti itsenäinen. Sen toimintaa ohjaa johtoryhmä, jossa on myös romaniväestön edustus.

Toiminta pohjautuu eduskunnan, hallituksen ja opetusministeriön kannanottoihin ja päätöksiin romaniväestön koulutuksen kehittämistä ja kulttuurin toteuttamisesta. Lisäksi Opetushallituksen työjärjestykseen on kirjattu yhdeksi tehtäväalueeksi kieli- ja kulttuurivähemmistöjen opetukseen liittyvät asiat.

Romaniväestön koulutusyksikön tehtävänä on romaniväestön valtakunnallisen koulutuksen kehittäminen ja toteuttaminen. Toisena tehtävänä on romanikielen ja - kulttuurin edistäminen. Koulutusyksikkö järjestää yhteistyössä eri viranomaisten kanssa neuvottelupäiviä ja tiedotustilaisuuksia romaneille ja pääväestölle. Julkaisutoiminnalla koulutusyksikkö tiedottaa tehtävistään ja toiminnoistaan. Yksikkö tarjoaa asiantuntija- ja ohjauspalveluja.

Kuva: Kuvataidetalli rt, Pori

Yksikön toimintaa

- Oppimateriaalin tuottaminen
- Romanikulttuurin ohjaajan ammattitutkinto-koulutuksen käynnistäminen
- Romanikulttuurinäyttelyiden ja – tapahtumien järjestäminen
- Kasvatus- ja koulutus- sekä kieli – ja kulttuuriseminaarien järjestäminen
- Yhdyshenkilöiden kouluttaminen
- Oman tiedotuslehden (Latšo Diives) julkaiseminen
- Tiedotustilaisuuksien ja luentojen järjestäminen eri kohderyhmille
- DROM-EDU-projekti (EU-Comenius-2)
- Valtakunnallinen perusopetusprojekti

Romanikielen lautakunta

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa työskentelee tällä hetkellä kaksi romanikielen tutkijaa, joista toinen on romani. Tutkijoiden tehtäviin kuuluvat kielten rakenteen ja sanastoa koskevan tutkimuksen lisäksi kansainvälisen vähemmistökielipolitiikan seuraaminen ja kommentointi. Tutkimuskeskus järjestää vuosittain romanikielen seminaareja yhteistyössä romaniasiain neuvottelukunnan, romaniväestön koulutusyksikön ja romanijärjestöjen kanssa. Tutkimuskeskuksen yhteydessä on toiminut romanikielen lautakunta vuodesta 1997. Lautakunnan tehtävänä on romanikielen kehittäminen, huolto ja tutkimus. (www.kotus.fi)

Suomen romanien vahvuutena on yhteistyö valtiovallan kanssa. Romanit tapaamassa presidentti Tarja Halosta v. 2002

Kuva: romaniasiain neuvottelukunnan arkisto

Romanien aseman kehitys Suomessa

1750—

1750–1750 ≈ Maastakarkotus ja hirttolaki, evankelis-luterilainen kirkko kielsi romaneilta sakramentit ja muut kirkolliset palvelut

1850–1850 ≈ Asenteiden lientyminen

1900–1900 ≈ Kielteinen erottelu lisääntyi, mm. romaneja koskeva irtolaislaki

1900–1969 ≈ Ensimmäinen romanipolitiikan selvitys 1901, sulautumispolitiikan aikaa

- Vuonna 1952 arvioitiin, että tuhat romanilasta tarvitsee lastenkoti-paikan, lapsia pakkosijoitettiin lastenkoteihin
- Romanikieltä ei puhuttu julkisesti ja tavoitteena oli romaniväestön sulauttaminen muuhun yhteiskuntaan
- Romanijärjestöt aktivoituvat

1970–1990 ≈ • Ensimmäinen syrjinnän kieltävä laki
• Romaniväestön yhteiskunnallinen herääminen
• Sosiaali-, koulutus- ja kulttuuripoliittisten toimenpiteiden aikaa; asunto-olosuhteita parannettiin, aikuiskoulutus käynnistyi, romanikielen kehittäminen ja opetus peruskouluissa alkoi

1991 ≈ Kansainvälinen yhteistyö vahvistui vähemmistöjä koskevissa ihmis-oikeuskysymyksissä;

- pääväestö arvioi uudelleen romanien asemaa
- romanien oma identiteetti vahvistui

1995 ≈ Perusoikeusuudistus;

- Romaniväestön oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin turvattiin
- Koululakia muutettiin siten, että koulussa voidaan opettaa romanikieltä äidinkielenä tai opetusta voidaan antaa romanikielellä
- Päivähoitoasetuksen kasvatustavoitteisiin lisättiin romanien oman kielen ja kulttuurin tukeminen yhteistyössä romanien kanssa
- Romanikieliset radiouutiset valtakunnan verkossa kerran viikossa alkoivat

- 1997** ✨ Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen tehtäviin lisättiin romanikielen tutkimus ja huolto. Romanikielen lautakunta perustettiin
- 1998** ✨ Suomi allekirjoitti kaksi merkittävää kansainvälistä vähemmistöjen oikeuksia turvaavaa sopimusta;
- Euroopan neuvoston alueellisia – ja vähemmistökieliä koskeva peruskirja, jossa Suomi nimeää romanikielen perinteiseksi ei-alueelliseksi vähemmistökieleksi
  - Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus, jossa Suomi nimeää romaniväestön yhdeksi perinteiseksi vähemmistöksi
- 1999** ✨ Lakiuudistuksen myötä Oy Yleisradio Ab veloitettiin tuottamaan palveluja saamen-, romani - ja viittomakielellä
- Koululainsäädännön kokonaisuudistus;
- Oman äidinkielen opetusta kaksi tuntia viikossa, jos opetusryhmässä on vähintään neljä lasta
  - Vähemmistökielillä kuten saamalla, romanikielellä ja viittomakielellä on mahdollista saada kokonaisopetusta
- 2000** ✨ Uusi perustuslaki tuli voimaan;
- Perustuslain 6 § takaa yhdenvertaisuuden lain edessä
  - Perustuslakiin kirjattiin 17.3 § romanien oikeudesta kehittää ja ylläpitää kieltään ja kultuuriaan
- 2001** ✨ Romaniasioiden hallintotyöryhmä esitti alueellisten neuvottelukuntien vakiinnuttamista ja päätoimisten sihteerien perustamista jokaiseen neuvottelukuntaan
- 2002** ✨ Työministeriön yhteyteen perustettiin vähemmistövaltuutetun virka, jonka tehtäviin kuuluu myös romaniväestön oikeuksien seuraaminen
- 2004** ✨ Valtioneuvosto asetti neljä alueellista romaniasiain neuvottelukuntaa lääninhallitusten yhteyteen
- Yhdenvertaisuuslaki astui voimaan

–2004

E Rhoma and i Finlandia

And i kaja brošurasi describuime o dživdipe thaj o statuso e Rhomengo and i Finlandia. E brošura si likhardi sar bi džanela pe thaj sikavela pe savorenge, majbut e medienge thaj e institucienge save si responsabilne pala e edukacia, so kerel pe sar bi o dživdipe e Rhomengo ovela so majfeder. Akava kotor si nakhado andar e englikani pe rhomani čhib.

Ande uprune Evropake, Nordicke phuvja, si 25 000 – 30 000 Rhoma, pal feri and i Finlandia si 10 000 Rhoma. Džikaj 3 000 Rhoma finlandicke dživin an Švedsko. Dži kav 1960 berše Finlandia sasa las cilo te asimiluil e Rhomen an dominantno, finlandicko populacia. Sar vakardol pe, e Rhomen si sar manušen (personen) pravo te dživin sar savorhe kaj dživin and i phuv thaj si len pravo te arakhen thaj te bararen piri kultura. E

dominantoo populacia trubul te mekel te e rhomani puranimata egzistuil thaj te respektuil e rhomani kultura thaj te valuil e rhomani historia, dekatar o vakti kana sesa and India, dži kav akanutnipe an Finlandia, prekal a Centralno Evropa thaj Švedsko.

E Rhoma and i Finlandia si len sa e civilne prava thaj sa o musaipe. Diskriminacia na tromal te kerdol kontra lende. Godoleske kaj e Rhoma dživin an čorhipe thaj bilačheder si lenge ekonomsko thaj socialno pozicia, von našti te siklion normalno sar e Finlandura. Godoleske e Rhoman si but pharipe pe bucako marketi.

Dekatar o dujto maripe lija te parovel pe e socialno struktura thaj e Rhomen te ovel majfeder than no so majanglal sasa len. E kherutni situacia bute dženengi majfeder si no kaj sasa majanglal thaj si but save dživin sar e gadže. E Rhoma dživin pe but thana an Finlandia. Von pestar vakaren sar kaj si vi Rhoma/Kaló-dialektura vi Finlandura. Von den pestar korkoronendar sar bi amalipe and Finlandia ovela so majfeder.

Anette opiskelee yleistä kielitiedettä Helsingin yliopistossa ja pitää tiiviisti yhteyttä perheeseen ja ystäviin.

Kuva: Valfrid Åkerlund

Kuva: Timo Korpela

A varekozom thana e čhavre sikljon piri rhomani čhib an škole. Von sikljon dui sahato and kurko pala a škola. E čhavre sikljon vare entuziasmosa. Len sikaven e Rhoma, save sasa len treningo thaj geja kerdol pe e majangluni pustak pala i rhomani čhib. E autoriterua an kaja phuv kerde buti tranda berš sarbie majpurane Rhoma sikljona. Akava treningo si kerdo kethane e Rhomenca thaj lenge organizaciencia an Finlandia.

E majbari rhomani governementicke offisia si kerdini an 1956 berš thaj akava centralno-offisia an savo si vi Rhoma vi Gadže, kerel kethane buti e Ministeriosa pala socialikano thaj familiako pučipe. Akava offisia paruvdilo an 1989 berš thaj akana si les sajekutno šariri savo kethane kerel buti maskar e Rhoma thaj autoritetura. Opaš džene save si representuime an kava than si andar e rhomane organizacie thaj opaš si reprezentuime katar e centralne autoritetura.

Kuva: Timo Korpela

Kuva: Timo Korpela

An 1992 berš si kerdini jek Institutia pala e edukacia thaj kultura thaj la finansiril e Ministerium pala e edukacia. Voj kerel buti sar bi so maj but džene sikljona, vazdel e rhomani chib thaj kultura thaj del informacie. Voj kerel bute vastenge harne kursura thaj seminaru vi e Rhomenge vi e Gadženge. Voj geja kerel buti sar bi resena e ekspertura save ka mažutin vi e autoritetunen, vi e sikavnen, studentunen.

Si panš nacionalne organizacie e Rhomen and Finlandia: Finlandiake organizacia pala e mišia maskar e Rroma, Finlandiako rhomano amalipe, Finlandiake organizacie pala e slobodno mišia maskar e Rhoma, Finlandiake organizacia pala e kontakto personen/ kethano butiako manusen thaj Finlandiake organizacia Rhomano anglipe/Gypsies Future. Akala organizacie si len aktivno than an Nordikani thaj Internacionalikane Romani thaj Gadženge organizacia.